

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	17
<i>Philippe Raynaud: «Ο Καστοριάδης και η ελληνική κληρονομιά»</i>	25

Έτος 1982-1983:

XIV. 16η Μαρτίου 1983

Η στάση των Νεότερων απέναντι στην ελληνορωμαϊκή Αρχαιότητα: ψευδαισθηση και προβολή σ. 43-46 – Ο Rousseau και η αρχαία δημοκρατία, σ. 46-48. – Η εξιδανίκευση της Αρχαιότητας στη Γερμανία, σ. 48-50 – Ανάπτυξη του καπιταλισμού και νοσταλγία ενός χαμένου κόσμου, σ. 50-52 – Ο νεωτερισμός του ατομικιστικού φιλευθερισμού σ. 52-53 – Ο Constant, ο Fustel και η «ελευθερία των Αρχαίων», σ. 53-57 – Έκλειψη και επάνοδος του ζητήματος της ελληνικής δημοκρατίας, σ. 57-58 – Πώς αναθεωρήθηκε ή αποσιωπήθηκε το ζήτημα της δουλείας στην Αρχαιότητα..., σ. 58-61 – ...η οποία πρέπει να τεθεί σε μια πραγματική ιστορική προοπτική, σ. 61-64 – Παρένθεση: δεν μπορεί να εξαλειφθεί το ζήτημα της εξουσίας και της βίας, σ. 64 – Η δουλεία και η γέννηση της δημοκρατίας: σχετικά με μια διατύπωση του Finley, σ. 65-67 – Η ελληνική δημοκρατία δεν υπήρξε «κατάσταση», αλλά ιστορική διαδικασία, σ. 67-68 – Το αποφασιστικό στοιχείο είναι η ρητή αμφισβήτηση του παραδεδομένου νόμου, σ. 68-70 – Το ιστορικό πλαίσιο: η Σπάρτη ή πώς μια κοινωνία

ακινητοποιείται, σ. 70-72 – Ταχύτητα της αλλαγής στη δημοκρατική διαδικασία, σ. 72-75 – *Ερωτήσεις*. Η επιγραφή για τους νεκρούς των Θερμοπυλών, σ. 75-77 – Σχετικά με την άρνηση του ξένου στην πόλη και τι λέει γ' αυτό ο Vidal-Naquet, σ. 77-79 – Εξιδανίκευση και ψευδαισθήσεις, σ. 79 – Αντίθεση πόλης-υπαίθρου;, σ. 79-80.

XV. 23η Μαρτίου 1983

Τέσσερις ουσιώδεις πλευρές της πόλεως, 1. δεν είναι «αστικό κέντρο», σ. 81-82 – 2. ταυτίζεται με το σώμα των πολιτών, σ. 82 – 3. αντιτίθεται προς άλλες πόλεις, σ. 83-84 – 4. δεν είναι Κράτος με τη σύγχρονη έννοια του όρου, σ. 84-85 – Η καταγωγή της πόλεως, σ. 86 – Ταυτόχρονη δημιουργία της αυτόνομης πόλεως και του κινήματος αποικισμού, σ. 87-88 – Σχετικά με τις αιτίες του αποικισμού..., σ. 88 – ... και τη σημασία του, σ. 89-92 – Ο ρόλος της μεταρρύθμισης της σπλιτικής φάλαγγας, σ. 92-93 – Επιστροφή στο ζήτημα της δουλείας: τα ποσοτικά δεδομένα, σ. 93-99 – *Ερωτήσεις*. Δούλοι και πολίτες, σ. 99-102 – Η πραγματική πολιτική οικουμενικότητα είναι δημιουργία των νεότερων χρόνων, σ. 102-103 – Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία ως πρότυπο, σ. 104-105 – Βία και αυτονομία, σ. 106-107.

XVI. 13η Απριλίου 1983

Πολιτικές σημασίες που αναδύονται στη διάρκεια δυόμισι αιώνων, σ. 109-110 – Το κίνημα της δημοκρατικής θέσμησης είναι αδιάκοπη διαδικασία, σ. 110-113 – Μια ανήκουστη ιδέα: η κυριαρχία της κοινότητας, σ. 113-116 – Τα όρια της δημοκρατικής αυτοθέσμησης στην Ελλάδα: τα κριτήρια που καθορίζουν το ανήκειν στο σώμα των πολιτών, σ. 116-119 – Η θέση των γυναικών και των δούλων, σ. 119-122 – Η οικονομική ανισότητα, σ. 122-123 – Παρέμβαση: η Hannah Arendt και η ελληνική σύλληψη της πολιτικής, σ. 123 – Η θέση της Arendt για τις

σχέσεις μεταξύ πολιτικού και κοινωνικού, αν και λανθασμένη καθ'αυτή, περιγράφει σωστά την ελληνική άποψη, σ. 123-127 – Σε τι έγκειται η εξουσία της κοινότητας των πολιτών και πώς ασκείται: Έκκλησία και Βουλή, σ. 127-128 – Ίσηγορία και παρορησία, σ. 128 – Η Ήλιαία, σ. 129-131 – Άμεση και αντιπροσωπευτική δημοκρατία, σ. 131-135 – Ο Περικλής και ο ρόλος του εξαιρέτου ατόμου, σ. 135-137.

XVII. 20ή Απριλίου 1983

Οι υφέρπουσες σημασίες που επέτρεψαν τη δημιουργία της δημοκρατίας, σ. 139-141 – Η ιδέα της άμεσης δημοκρατίας μπορεί να φωτιστεί μέσα από την αντίθεση: λαός και αντιπρόσωποι..., σ. 141-142 – ... και λαός και ειδήμονες, σ. 142-144 – Δεν υπάρχουν ειδικοί της οικουμενικότητας, σ. 144-147 – Η αποσύνδεση της ικανότητας ανόδου στην εξουσία από την ικανότητα άσκησής της, σ. 147-151 – Μια τρίτη αντίθεση: λαός και Κράτος, σ. 151-154 – Η ενότητα της κοινότητας: πολιτική θέσμιση και προ-πολιτική ζωή, σ. 154-157 – Το παράδειγμα της μεταρρύθμισης του Κλεισθένη: σε αυτή την επαναθέσμιση το προ-πολιτικό στοιχείο δεν αναιρείται, αλλά περνά σε δεύτερο επίπεδο, σ. 157-158 – Δύο σημαντικές διατάξεις: ο εξοστρακισμός..., σ. 158-160 – ... και ο παραμερισμός των ιδιαίτερων συμφερόντων κατά τη λήψη αποφάσεων, σ. 160-161 – Η Arendt και το «κοινωνικό», σ. 161-163 – Ερωτήσεις. Και πάλι περί αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, άμεσης δημοκρατίας..., σ. 163-166 – ... και της θέσης του Tocqueville και της Arendt, σ. 166-167 – Οι διαστάσεις της κοινωνίας, τα μέσα τηλεπικοινωνίας και η άμεση δημοκρατία, σ. 167-169 – Περί του κοινωνικο-οικονομικού στοιχείου και της διαίρεσης του πολιτικού σώματος, σ. 169.

XVIII. 27η Απριλίου 1983

Ο Rousseau, η εκπροσώπηση και ο κυρίαρχος, σ. 171-180

– Stuart Mill, η αρχαία δημοκρατία και ο κύκλος της δημιουργίας: η δημοκρατία προϋποθέτει ενεργούς πολίτες· αυτή η ενεργός συμμετοχή είναι αποτέλεσμα της δημοκρατίας, σ. 180-182 – Άλλες πλευρές της θέσμησης της δημοκρατίας: η δημιουργία ενός δημόσιου χώρου και ο από κοινού χειρισμός της βίας, σ. 182-184 – Η δημοσιότητα της γνώσης, σ. 184-185 – Το ζήτημα των θεών της πόλης, σ. 185-186 – Η μόνιμη λειτουργία της πόλης ως υπόθεσης που αφορά τους πάντες έχει ως αποτέλεσμα η πόλις να είναι υπόθεση που αφορά τους πάντες, σ. 186-188 – Η δημιουργία ενός ουσιαστικού δημόσιου χρόνου, σ. 188-189 – Το ζήτημα του αυτοπεριορισμού, σ. 189-192 – Δεν μπορεί να υπάρξει αυστηρός επιστημονικός λόγος για την πολιτική..., σ. 192-193 – ... η δε δημοκρατία είναι πολίτευμα που εκτίθεται στους μεγαλύτερους κινδύνους..., σ. 193 – ... διότι δεν υπάρχει ενδογενές κριτήριο ούτε έσχατη εγγύηση για την αξία του νόμου, σ. 193-194 – Πραγματική εγγύηση των θεσμών δεν μπορεί να αποτελεί ένα συνταγματικό κείμενο. Το ζήτημα αυτό αφορά στο σύνολο της κοινωνίας, σ. 194-196 – Το παράδειγμα του διεθνούς δικαίου, σ. 196-198 – Ερωτήσεις. Και πάλι για την Arendt και την άμεση δημοκρατία, σ. 198-202.

XIX. 4η Μαΐου 1983

Υπάρχουν θεσμοί αυτοπεριορισμού της δημοκρατίας στην Αθήνα, σ. 203-207 – Ο σημαντικότερος από αυτούς τους θεσμούς είναι η τραγωδία, σ. 207-209 – Η τραγωδία επιτρέπει σε όλους να δουν ότι το ον είναι χάος, δείχνει ότι δεν είμαστε κύριοι της σημασίας των πράξεών μας, σ. 209-211 – Χάος και ὕβρις στους *Πέρσες* του Αισχύλου και στις *Τρωάδες* του Ευριπίδη, σ. 211-212 – Βάθος της *Αντιγόνης* του Σοφοκλή, σ. 212-215 – Βρίσκουμε σε αυτή την τραγωδία το εγκώμιο του ανθρώπου που μπορεί να «συνυφάνει» τους νόμους της πόλης με τη θεία δικαιοσύνη, σ. 215-216 – Κανείς δεν έχει ποτέ δίκιο μόνος

του: όποιος ακούει τη δική του και μόνο λογική έχει άδικο σ. 217-220 – *Ερώτηση*. Πολιτική και δημοκρατία, σ. 221-223 – Γιατί δεν υπάρχει πεδίο δράσης «φυσικά» εξαιρούμενο από την πολιτική, σ. 223-224 – Σχετικά με αυτό που μπορεί ή δεν μπορεί να αποτελεί αντικείμενο της ρητής θέσμησης, σ. 224-225 – Για τους φιλελεύθερους, όπως ο Constant, κάθε κοινωνική παραγωγικότητα τοποθετείται στη σφαίρα της «κοινωνίας των πολιτών», σ. 225-228 – Το πρόβλημα της σχέσης ανάμεσα στη διαρκή και υπόρρητη δημιουργία που συντελείται μέσα στην κοινωνία και στη διαυγή και ρητή δράση, σ. 228-229.

XX. 11η Μαΐου 1983

Ανακεφαλαίωση: το αντικείμενο της θέσμησης εν γένει, σ. 231-233 – Κατά τι ο Marx, όπως τόσοι άλλοι, είναι από κάποιες απόψεις αριστοτελικός, σ. 233-235 – Το πέρασμα από έναν ορισμό του Είναι του ανθρώπου σε έναν ορισμό των διαδικασιών και της τελικότητας του κοινωνικού θεσμού είναι αδύνατο, σ. 235-236 – Για την Arendt, το δημοκρατικό καθεστώς επιτρέπει στον άνθρωπο να αποκαλύψει τις ικανότητές του μέσω της δράσης και του λόγου..., σ. 236-237 – ... η αντίληψη όμως αυτή δεν επιτρέπει να σκεφτούμε τη διαφορά ανάμεσα στον Αλκιβιάδη και τον Περικλή, σ. 237-239 – Το αντικείμενο της θέσμησης της πόλεως των Αθηναίων στον «Επιτάφιο» του Περικλή, σ. 240-243 – Το ζην εντός και διά της αγάπης του ωραίου, της σοφίας και του κοινού καλού της πόλης, σ. 243-250 – *Ερωτήσεις*. Και πάλι σχετικά με τη δυνατότητα και τα όρια του μετασχηματισμού της «προ-πολιτικής» ύλης, σ. 251-253 – Δεν είναι δυνατό να διαχωρίσουμε, όπως κάνει η Arendt, την πολιτική δημοκρατία από τις πραγματικές συνθήκες της δημοκρατίας..., σ. 253-256 – ... και ο πολιτικός μας ορίζοντας προχωρά πιο μακριά από τον ελληνικό ορίζοντα, σ. 256-257 – Η ενεργή ενότητα της πολιτικής κοινότητας μόνο

κατ' εξαίρεση εμφανίζεται πλέον στις μέρες μας, σ. 257-260 – Σχετικά με την ικανότητα κρίσεως, σ. 260-261.

XXI. 18η Μαΐου 1983

Οικογένεια, οἶκος: υπάρχουν διαπροσωπικές σχέσεις που δεν ανήκουν άμεσα στον πολιτικό χώρο, αλλά που ενδιαφέρουν τη θέσμιση της κοινωνίας, σ. 263-267 – Η φιλία και ο ἔλεος ως συναισθήματα που αφορούν στις σχέσεις ανάμεσα σε άτομα στην Ελλάδα, σ. 267-268 – Μια ηθική προτροπή που απευθύνεται στα συναισθήματα είναι παράλογη..., σ. 268-270 – ... διότι μια πραγματική ηθική μόνο με το *ἐφ' ἡμῖν* μπορεί να σχετίζεται, με αυτό που εξαρτάται από εμάς. Δυσκολίες της χριστιανικής ηθικής από αυτή την άποψη, σ. 270-276 – *Ερωτήσεις*. Επιστροφή στον Rousseau, ο κυρίαρχος και ο ηγεμόνας, σ. 276-279 – Σχετικά με τη διάκριση μεταξύ εκτελεστικής εξουσίας, κυβερνητικής εξουσίας και νομοθετικής εξουσίας, σ. 279-282 – Συνασπισμοί και κόμματα, σ. 282-285 – Φαντασία και απελευθέρωση, σ. 286-288 – Ποιος ο ρόλος του εξαίρετου ατόμου;, σ. 289-291.

XXII. 1η Ιουνίου 1983

Υπομνήσεις: για τις σχέσεις μεταξύ φιλοσοφίας και πολιτικής, σ. 293-295 – Υπάρχει πάντα μια πρώτη θεσμίζουσα πράξη που καθορίζει ποιος είναι πολίτης: το «εμείς», το σώμα των πολιτών, δεν μπορεί παρά να αυτοκαθορίζεται, σ. 295-296 – Μεταξύ ποιων υφίσταται νόμος και απαίτηση δικαιοσύνης; Τα διδάγματα του «διαλόγου των Μηλίων» στον Θουκυδίδη, σ. 296-298 – Η πραγματική πολιτική επιλογή είναι ο καθορισμός του «εμείς». Μια δυσκολία στον Αριστοτέλη σχετικά με το θέμα αυτό, σ. 298-300 – Όπου ξαναβρίσκουμε τον κύκλο της δημιουργίας: όταν το πολιτικό σώμα αυτοδημιουργείται ως κοινότητα ίσων, μεταξύ των οποίων μπορεί να ισχύσει ο νόμος, σ. 300-302 – Ο λαός θέτει και διατυπώνει

τον νόμο ορμώμενος από το τίποτα σ. 301-302 – Η δημοκρατία είναι το καθεστώς που μπορεί να φοβάται μόνο τα ίδια του τα λάθη. Ως εκ τούτου θέτει τις συνθήκες του αυτοπεριορισμού της, σ. 302-303 – Η ιστορία όμως των Αθηνών δείχνει ότι η δημοκρατία δεν προσφέρει απόλυτες εγγυήσεις απέναντι στην ίδια της την υπερβολή, σ. 303-305 – Ο Πλάτων αναζητά το μέτρο του νόμου, ένα εξωκοινωνικό κριτήριο της κοινωνίας, σ. 305-308 – Η καταδίκη του Σωκράτη, τραγωδία στην οποία ο Σωκράτης δεν είναι ούτε περισσότερο ούτε λιγότερο αθώος από οποιονδήποτε άλλο τραγικό ήρωα, σ. 308-310 – Ο Σωκράτης είναι *ύβριστής...*, σ. 310-311 – ... και πολίτης που γνωρίζει ότι μόνο εντός και διά της πόλης υπάρχει δικαιοσύνη, σ. 311-314 – Η διαρκής διερώτηση όμως του Σωκράτη αμφισβητεί τη δυνατότητα διαλόγου και της αντιπαράθεσης της *δόξης* μέσα στην πόλη, η οποία συνιστά την καρδιά της δημοκρατίας, σ. 314-316 – *Ερωτήσεις*. Υπενθύμιση: η αθηναϊκή κοινότητα, όπως κάθε κοινότητα, είναι ήδη θεομισμένη. Η σχέση της με το παρελθόν, σ. 316-318 – Το παράδοξο της δημοκρατικής *παιδείας*, σ. 318-319 – Δεν μπορεί να υπάρξει φιλοσοφικό θεμέλιο της ισότητας και της ελευθερίας, σ. 319-320 – Κάθε παράδοση επανερμηνεύεται διαρκώς από το παρόν, αλλά η ζωντανή ερμηνεία αποτελεί αναδημιουργία, σ. 321-322 – Μεγαλείο και όριο της φιλοσοφικής θεολογίας, σ. 321-322.

XXIII. 8η Ιουνίου 1983· XXIV. 15η Ιουνίου 1983

(Χαμένα σεμινάρια)

Έτος 1983-1984:

I. 9η Νοεμβρίου 1983· II. 16η Νοεμβρίου 1983· III. 23η Νοεμβρίου 1983· IV. 30η Νοεμβρίου 1983

(Σεμινάρια που δεν συμπεριλήφθηκαν)

V. 2α Δεκεμβρίου 1983· VI. 11η Ιανουαρίου 1984

(Χαμένα σεμινάρια)

VII. 18η Απριλίου 1984

(Σεμινάριο που δεν συμπεριλήφθηκε)

VIII. 25η Απριλίου 1984

Υπενθυμίσεις: Αρχαίοι και Νεότεροι, σ. 323-325 – Παράδοξο της ιδέας της δημοκρατίας στους Νεότερους, σ. 325-326 – Ο τυχαίος χαρακτήρας του υποκειμένου της πολιτικής δραστηριότητας στους Αρχαίους, σ. 326-328 – Νόμος, δόξα και η ιδέα της αυτοσυγκρότησης της ανθρωπότητας, σ. 328-330 – Η φαντασίωση για ένα λόγον εξ ολοκλήρου υποκειμένο στην απαίτηση συνεκτικότητας, φαντασίωση με την οποία εξακολουθούμε πάντα να παλεύουμε, σ. 330-332 – Δεν είναι δυνατό να συλλάβουμε την εμφάνιση της τραγωδίας έξω από το πλαίσιο της δημοκρατικής κοινωνίας, σ. 333-334 – Η νέα επεξεργασία της σημασίας του μύθου στην τραγωδία, σ. 334-338 – Το ζήτημα του Προμηθέα δεσμώτη του Αισχύλου, σ. 338-341 – Τι μας μεταδίδει το έργο: προσωρινός χαρακτήρας της εξουσίας των θεοτήτων..., σ. 341-346 – ... απουσία κάθε ηθικής ιδιότητας από την εξουσία, σ. 346-347 – ... και ενδογενώς αυθαιρέτος χαρακτήρας κάθε εξουσίας και ιδιαίτερα της νεοσύστατης εξουσίας, σ. 347-349 – Ερωτήσεις. Η κοινωνία δεν μπορεί να είναι παράθεση τμημάτων, το καθένα εκ των οποίων θα διεκδικεί τα δικαιώματά του, σ. 349-350 – Εξουσία, βία και δικαιοσύνη, σ. 350-351 – Δεν υπάρχει έννοια «αντιεξουσίας» στην Ελλάδα, σ. 352.

IX. 2α Μαΐου 1984· X. 9η Μαΐου 1984

(Σεμινάρια που δεν συμπεριλήφθηκαν)

XI. 16η Μαΐου 1984

Δεν υπάρχει θέση για το τραγικό στον Πλάτωνα, σ. 353-355

– Η τραγωδία «μίμησις πράξεως σπουδαίας και τελείας» στον Αριστοτέλη. Κατά τι αυτός ο ορισμός δεν είναι ικανοποιητικός, σ. 356-360 – Περί της ιστοριογραφίας. Ηρόδοτος: πώς αυτό που υπήρξε μεγάλο ξανάγινε μικρό, και πώς το μικρό ξανάγινε μεγάλο, σ. 360-362 – Παρέκβαση σχετικά με τον Θουκυδίδη, σ. 362 – Κατά ποία έννοια η γνώση του Ηροδότου είναι «ανιδιοτελής», σ. 363-364 – Ο Ηρόδοτος συμμετέχει σε μια γενική κίνηση σχετικοποίησης των ίδιων των θεσμών, σ. 364-365 – Επέκταση και ὕβρις, σ. 365-368 – Οι τόποι του Ηροδότου: κοινοί χώροι όπου συγκλίνουν οι ελληνικές ιδέες για το πεπρωμένο και το θάνατο, σ. 368-371 – Σχετικά με τη μέθοδο του Ηροδότου: ἀκοή και ὄψις, σ. 371-372 – Το ζήτημα της αμεροληψίας του Ηροδότου, σ. 372-375 – Μυρμήγκια της Ινδίας και αρώματα της Αραβίας: το πιστευτό και το απίστευτο στον Ηρόδοτο, σ. 376-378 – Θαύματα και σύνορα, σ. 378-383 – Ερώτηση. Σχετικά με τον Αριστοτέλη και τη δημιουργία, σ. 384-387.

XII. 23η Μαΐου 1984

Η «περσική συζήτηση» σχετικά με τα πολιτικά καθεστώτα: εξουσία του λαού, εξουσία των «αρίστων», εξουσία του ενός, σ. 389-394 – Η ουσιώδης αντίθεση κατά τον Ηρόδοτο βρίσκεται ανάμεσα στην ελευθερία και στο δεσποτισμό, σ. 395-397 – Κάθε λαός θα κρίνει ότι οι νόμοι του είναι οι καλύτεροι, σ. 397-398 – Γιατί δεν μπορούμε να υποβιβάσουμε την οπτική του Ηροδότου σε μια ριζική αντίθεση μεταξύ Ελλήνων και βαρβάρων, σ. 398-402 – Η εκπληκτική «Αρχαιολογία» του Θουκυδίδη, σ. 402-403 – Για τον Θουκυδίδη υπάρχει στις ανθρώπινες υποθέσεις πρόοδος και σταθερές, υπάρχει όμως μη προβλεψιμότητα και μοναδικά επιτεύγματα, σ. 403-406.

Συμπληρωματικές σημειώσεις (αλφαβητικές
 παραπομπές) 407-452